

בחודש נובמבר השנה יצא לאור ספר השירים החדש של דורי מנור. "נפש אחת אחריו", החמישי במספר פרי עטו (הוצאת הקיבוץ המאוחד), התיקבל בציפייה ובהתרגשות. השקה חגיגית, עתירת דמויות מוכרות, נערכה לו בכמה המכובדת שמציע בית כיאליק בתל אביב. משוררים עמיתים הקריאו ודיברו על מנור ועל הספר, המוזיקאית רונה קינן, חברתו ושותפתו לפרויקטים שונים, השתתפה גם היא, והקהל, חבריו ומכריו הרבים של מנור בסצינת השירה המקומית, גדש את המקום. שבע שנים חלפו מאז ראה אור קובץ השירים האחרון של מנור ("אמצע

המשך בעמוד הבא

דורי מנור "אף פעם לא הסתפקתי בלהיות רק משורר נידף ונידח"

שירה, עסק טוב

ספר השירים הראשון שלו "מיעוט" עורר תגובות נלהבות וקטלניות כאחת. כתב העת שהקים לפני 15 שנה הרעיד את אמות הספים של הזירה הספרותית. פעילותו רחבת ההיקף הולידה לו מעריצים המתארים אותו כמי שפועל בדם לבו, אך גם מתנגדים המגדירים אותו כעסקן ומצביעים על ניגודי אינטרסים. עם צאת ספרו החדש, ביצת השירה הישראלית חוזרת לבחוש בשאלה מדוע המתרגם, המשורר והעורך המחונן דורי מנור הוא דמות כה שנויה במחלוקת

גילי איזיקוביץ צילום: אבישג שאר-ישוב

רצח האב

הבשר: שירים 1991-2011, אסופה משיריו ותרגומי, 2012), אבל ההתרגשות לא נבעה כנראה רק מהציפייה הממושכת ליכול השירים החדש. למנור מעמד יוצא דופן בסצינה הספרותית הישראלית, מקום משל עצמו בתרבות הקומית, השפעה שאין להמעיס בחשיבותה בוירת השירה כאן.

משורה, מתרגם, עורכם של עשרות משוררים צעירים שכבר הפכו בעצמם לפיגורות, מייסד כתב העת "הו!", מנור הוא מן האחראים לחזרתה של השירה למרכז הכמה ולהפיכתה לז'אנר נגיש. בזכותו הועשרו מדפי התרגום בתרגומים משוכחים ליצירות בודלה, וולטר, דקארט, פלורבר ועוד, ובהשפעת השקפותיו ומעשיו גזונה תפישת השירה בארץ. אלא שכך בכך עם כל אלו, וממש במקביל להערכה שהוא זוכה לה, מושך אליו מנור אש. אם מצד אחד יש המתארים אותו כמי שפועל בדם לבו לקידום מעמדה של השירה, נחוש ובעל תשוקה, הרי מצד אחר יש מי שמגדירים אותו בחי

מנור פרץ לזירה הספרותית בראשית שנות התשעים, בגיל שבו רבים עדיין מנסים לעצמם קווי אישיות. יליד 1971, הוא נולד וגדל בתל אביב כבן הוקונים במשפחה מהמעמד הבינוני שלא היתה קרובה לשי"ר או לספרות באופן מיוחד. אביו, מיכאל מקס, שהספר החדש מוקדש לו (ונפטר יום אחרי השקתו), עלה עם הוריו לארץ מברלין בגיל 12 וגדל בסביבה הייקית התל-אביבית שכונתה בחיבה בן יהודה שטראסה. בישראל הודבק לו הכינוי עזי וכשגבר היה איש מוסד ואחר כך מורה לנהיגה. ניצה, אמו של מנור, גדלה במושבה מזכרת בתיה ואחרי גישואיה לאביו השתלבה בעבודה במלמ"ב (הממונה על הביטחון במשרד הביטחון), התקדמה לתפקיד בכיר והיתה לסגנית ראש המלמ"ב. מנור, שלמד בבית הספר היסודי "דוגמא" ע"ש הנרייטה סאלד, זוכר את שעות אחר הצהריים הרבות שהיה מבלה במש"רדי האגף, מעסיק את עצמו "בחיבור שמות קוד לאני לא יודע מה".

בתיכון למד בעירוני ה' בתל אביב, שם גם התאהב בשירה ולמד לראשונה צרפתית. את שתי אלו, שיהפכו בתוך שנים אחדות למוזהות עמו, גילה בעת ובעונה אחת, בזכות מורתו לצרפתית בבית הספר התיכון, יונה חיימון. מנור, שהיה תלמיד טוב אף שכלל לא הצטיין בספרות, התרשם כל כך מהמוזיקליות של השפה הלא מוכנת שהתנגנה בפי המורה, שהיתה לכך השפעה מרחיקת לכת על כל חייו מאותו הרגע. "הכנתי לראשונה את החיבות של הצליל והמוזיקליות של ראשונה קלטתי שעוד לפני שאני מבין את המשמעות יש שם משהו מיסטי, מוזיקלי", הוא מספר. "זה היפנט אותי. אחר כך, בעקבות זה, התחלתי לקרוא שירה".

השנים שהגיעו אחר כך היו שנות "קריאה בולמית", התעניינות כפייתית כמעט שניחמה אותו בגיל התבגרות שהוא מתאר כקשה ואומלל. השירה, הוא מסביר, מילאה פצע כנ"פשו. הוא קרא ככל יכולתו צרפתית, באנגלית ובצרפתית והחל לתרגם "בל" שהכנתי יותר מדי מה אני עושה, כדי להבין ברמה הבסיסית מה אני קורא. קלטתי שכדי להבין, אני צריך לכבד את המבנה, המוזיקליות, הריתמוס - של המקור".

את התרגומים שמר לעצמו אבל אחרי שהתגייס, וכמה חודשים לאחר שמלאו לו 18, החליט לשלוח מתרגומיו לבודלר אל המוסף לתרבות וספרות ב"הארץ". הוא הכניס למע"טפה צה"לית כמה מהם ושלה אותם לעורך

חנה סקאל, קשר אישי ומקצועי יליום - תומר אפלבוטן

אנה הרמן, קרבת נפש גדולה יליום - תומר אפלבוטן

יהודה ירון, טען לשחיתות יליום - ניר ספר

מיצות כעסקן הפועל גם לקידום עצמי וקושר קשרים עם הממסד ועם מוקדי כוח, או "בונה לו מבצר כוח, צמו חצר של רב". דומה שבתום כשלושים שנות פעילות ציבורית בענף התרבות, כשמאחוריו שלל פרסים שלא פעם היה הזוכה הצעיר ביותר בהם - פרס טשרניחובסקי לתרגום, פרס עריכה מטעם משרד התרבות, פרס עמיחי לשירה, פרס ראש הממשלה ליצירה ע"ש לוי אשכול ותואר אביר מסדר האמנויות הצרפתי - לדורי מנור יש מספר דומה של אוהבים ומבקרים. האם זה משום שאחיותו במוקדי כוח - הב"מה היוקרתית לפרסום שירה "הו!", הקרבה להוצאות הספרים הגדולות כמתרגם וכעורך, הפרסום בזכות הופעות בתקשורת ועל כמות מעוררת קנאת סופרים פשוטה? או אולי יש עוד משהו שאחראי לעוצמת הרגש שהאיש הזה מחלף מאהדיו ומבקרו?

בני ציפר, וזה פירסם אותם מיד. "זה היה כל כך טוב שרות אלמוג (הסופרת עבדה כעורכת במדור ג"א) אמרה שזה לא יכול להיות, זה בטח משהו מבוגר שמתחווה לצעירה, או שהוא הצעירה העתיק מאיפשהו", נזכר ציפר. "צרתי איתו קשר והכנתי שהוא המתרגם ולא אחר. אמרתי לו שישלח כל פעם שיש לו שיר ומוזה יצא בסוף, אחרי כמה שנים, המבחר של 'פרחי הרע'. זה חולל רעש ואו, כמה זמן אחר כך, הוא שלח שיר שכתב, שנקרא 'שירת ה-HIV', שיר חזק מאוד ובחרוים, וזו היתה פריצת דרך".

ציפר מקמץ במלים. גל נדהם של תגובות קיבל את פניו של המתרגם בן ה-18 כשהחל לפרסם את שיריו, וכעשור אחר כך, בשנת 2000, כשיצא ספרו הראשון "מיעוט" (רי"תמוס, הקיבוץ המאוחד), הפך הגל לנחשול. וכבר אז קיבלו את פניו של מנור ביקורות מה"ללות מצד אחד, ואדי ועם וביקורות קטלניות מהצד האחר. ציפר עצמו כתב עליו שהוא "ציון דרך ופרשת מים בשירה העברית", המסאי והמתרגם המנוח יורם ברנובסקי תיאר אותו כ"וירטואוז שמעטים כמוהו בתולדות השירה העברית", וגם משבחים אחרים לא שמרו על איפוק. מנור, שנחשף כמעט בבת אחת, קי"כל שיחות טלפון מהוצאות ספרים חשובות ומאשישים בעולם הספרות: הסופר יהושע קנו, או גם הוא עורך ב"הארץ", ביקש לפגוש ולהתיידד איתו, עוזי שביט, בעבר מנכ"ל הקיבוץ המאוחד, המשורר היידי אברהם סוצקוב, כולם הפכו לקשרי ידידות ארוכים.

מנגד - והסיפור הזה סופר מאז שוב ושוב - קמו למנור מתנגדים חריפים ובראשם הפרופ' לספרות והמתרגם שמעון זנדבנק והמשורר נתן זך, מי שחולל עם חבריו את המהפכה הפואטית שמנור, בחירותו ובמוזיקליות שלו, הצטייר כמי שמבקש לכטלה. אלו ביקרו את בחירתו הסגנונית בכתיבה חרוזה ושקולה, המודל השירי שנוצח לאחר ימי אלתרמן ונח"שב מיושן ונחות, ראו בה קריאת תיגר חלולה, אנכרוניזם, וכמשך כמה חודשים המשיך הספר החדש לפרנס את מדורי הספרות עם מאמרים ומאמרים שכנגד, פירק בריתות נושנות ויצר חברויות חדשות. ציפר, או מצד התומכים, הגדיר זאת באירוניה כתגובה ל"עצם חוצפ"תו (של מנור) לחזור על השירה מהתחלה... כאילו לא היו עמיחי, וולך וויולטיר מעולם". בתוך המהומה הזאת, המפתיעה רק את מי שאינו מצוי בהיכלות הרוח האלה, מנור עצמו, כך הוא מעיד, חש פעם הפער שבין איך שנתפשו הדברים מבחוץ ובין העדר ההכנה שלו עצמו על אודות העולם שלתוכו פסע. "שנים לקח לי להבין שזה היה לא מובן מא"ליו בכלל. לא התייחסתי לעצמי כמי שהולך לשלוח שירים ולהתחיל לפרסם. לא היתה תוכנית חומש".

באותה התקופה, שבה המשיך לשרת כצ"בא, בגלי צה"ל, התודע מנור גם לצעירים חו"בבי ספרות. את הסופר והמשורר שמעון אדף, בן גילו, הכיר אחרי שקרא שיר ראשון שלו בכתב העת "עיתון 77" והבחין שתואר במלים "חייל תושב שדרות". מנור, ששירת במחלקה הדוקומנטרית בגליצ, חשב לשדר אייטס על אדף וכך נוצר הקשר ביניהם. במקביל, עם חברים אחרים החל להירקם חלום - להקים כתב עת חדש לשירה. וכך, ב-1993, ביחד עם גל קובר ואורי פקלמן, כששלושתם מקלידים שירים ידנית לתוכנת איינשטיין קדומה

ומדפיסים במימון עצמי בכית דפוס כדרום תל אביב, הוקם כתב העת "אב". אחרי עשורים של מוסדות ישנים ותחושת ליכידו מתנמנם, השירה העברית זכתה לכמה חדשה. ב"אב" פירסמו, כמעט תמיד לראשונה, משוררים כמו אדף ואנה הרמן, רועי גרינוולד ובני מר וערה שחורי, כולם צעירים מאוד ולא מוכרים אז. העיתונות דיווחה בהתפעלות, שרת החינוך שולמית אלוני הזמינה אותם לפגישה, וסכיב מערכת כתב העת החלה להתגבש תכורה שתמשיך לפעול יחד גם בעתיד.

"הכרתי את דורי בקיץ שבו הייתי בת 20 והוא הוציא את 'אב' לראשונה", נזכרת המשוררת אנה הרמן. "הייתי מוכרחה בכל מאודי לפרסם את השירים שלי, זה בער בי. את דורי לא הכרתי, אבל ראיתי את הפרסום על כתב העת והכל נראה לי כל כך מדויק. כ"אב" היתה תחושה של קרבת נפש גדולה בין חלק מהאנשים, נוצרו חברויות עולם, גורלות נקשרו. אלה היו נפשות שנפגשו בשנות העשרים לחייהן והעולמות הפנימיים היו קרובים, היה הצורך בשירה שיש בה חירוף נפש. בדורי עצמו היה כוח פנימי רב. הוא בא עם רוח של מהפכה שהיתה כל כך נחוצה אז, והוא שחולל אותה".

נרקיס כדחליל

קשה היה לדבר על מהפכה באותן שנים, כייחד מפני ש"אב" לא האריך ימים. ב-1996 הוא התפרק, אבל עוד קודם לכן, לקראת סוף 1995, החליט מנור לעזוב לתקופה את הארץ. הוא התקבל ללימודים בפרין, השלים בה תואר ראשון ושני בספרות צרפתית וכללית וגם עב"רית, ולימד שם באקדמיה. חמש שנים אח"רי נסיעתו יצא "מיעוט" ומנור התכונן לחזור לארץ, אבל אז פגש בעיר בסופר משה סקאל והשניים הפכו כמעט מיד לבני זוג, ומכיוון שס"קאל רק הגיע אז לפרין, נשארו בה ביחד עוד חמש שנים. לימים יהיה הקשר בין סקאל ומנור, בהיבטיו המקצועיים, אחראי לאחד מדברי הביקורת הנקובים ביותר שיוטחו במנור.

פירותיו היצירתיים של הקשר הזה הנצו עוד לפני שבני הזוג שבו לארץ, כשמנור החליט להקים ולערוך כתב עת חדש לספרות וסקאל הצטרף אליו. העבודה על הגיליון הראשון ארכה יותר משנה: מנור ליקט סביבו כותבים חדשים שלכדו את תשומת לבו, בהם סיון בסקין, מתן חרמוני ומאיה ערד, וחזר לעבוד עם כמה מהותברים מ"אב", בין השאר אנה הרמן הדורית שי"לה. מימון ומו"ל לגיליון הראשון - אחותו בית - גויסו ובתחילת 2005 צץ על המדפים "הו!", כתב עת חדש לספרות ולשירה.

"כשדורתי הקים את 'הו!', כעשר אצבעות, בלי תמיכה ובלי פטרון, היה לי חשוב לעזור לו ולהיות שם בשבילו", נזכרת שילה, שחיה גם היא בפרין באותה התקופה. "קידמנו את 'הו!' ביחד ולפני שמונה שנים הקמנו לו עמותה. דורי נהג בחלוציות והפגין כישרון בלתי נלאה. צריך שיהיה לך אופי של מנהיג, שתהיה נחוש, בעל תשוקה. אני ד"ר לספרות, לימדתי, חקרת, כתבתי, אבל בתשוקה נדבקתי מדורי".

לא כולם ראו את התשוקה והתפעלו. גיליונו הראשון של "הו!" לווה במאמר, הצהרת כוונות מהפכנית, פרי עטו של העורך. מנור הצר על הרווח והפשטות העניינה של השירה העברית

בת הזמן, דיבר על הרצון לשבור את הטוואר ליטריות של המודל השירי הזה, ששולט מאז שנות ה-70, ולבסס מודל חדש ישן ששייב את העברית העשירה הלא אנוקסית אל לבה של היצירה העברית". הוא הצהיר כי "הו!" תהיה כמה ליצירות הגשענות על קונוונציות קלא-סיות, מוזיקליות, שונות ממה שכונה "כתי-בה אפרורית משמימה, שכל מוזיקליות ממנה והלאה וכל חדשנות שירית אותנטית שוב אינה אפשרית בה".

כמעט מיותר לציין שהתגובות להצהרה הגדולה הזאת - תומכות ומבטלות כאחת - לא איחרו להגיע. זמן קצר אחרי הופעת הגיליון פירסם המבקר אריאל הירשפלד מאמר ביקר רת ב"תרבות וספרות". תחת הכותרת "נרקיס כדחלילי האשים את מנור באי הבנה מחל-טת, ואת הכותבים שפירסמו בכתב העת החדש ב"מליצה", "חרזנות", "שירה רטורית, פשט-נית ומתלהמת", "קישט מצחיק" ואפילו, במקרה אחד, "פחה נועמת". מנור מיהר להשיב לו בש-בוע שאחר כך. במאמר שקיבל את הכותרת "גר-לדה מאיר של ביקורת הספרות העברית" תהה "איזה נחש הכיש אותך, אריאל הירשפלד".

כך זה נמשך עוד ועוד, לאורך שבועות, ללמדנו לאיוו מידת רעש ועיסוק עצמי מסר-גלת וירת השירה הקטנה כשולולית. מלומדים שגילו מעורבות רגשית פחותה דיברו על מלחמת דורות, המצטרפת לתהליך מעגלי בספרות העברית. ובניתיים החדשים נקפו וגיליונות "הו!" הוסיפו לצאת ובקרויב יציין כתב העת 15 שנות פעילות רציפה. בסוף 2005 יצא גם ספר השירים השני של מנור, "ברישון" (הקיבוץ המאוחד), ואז החליט מנור לחזור לארץ.

לא סולד ממתס

הקטטות האמוציונליות סביב המתרגם והמשורר, שהלך ומיצב עצמו כראש אסכולה מפריז הרחוקה, לא נפסקו לאחר שובו מנור המשיך לחלץ תגובות של התפעלות וסלידה כאחת. רק שעכשיו נוסף לזה פן: המעמד המיוחד שמנור ביצר לו במהירות והקשרים שטוה.

מנור הוא אכן אדם רב פעלים ומרושת. זה התחיל במשרה הראשונה שעבד בה עם חזרתו לארץ. היות שמשייה אי אפשר להתפרנס כיי-שאל ותרגום הוא עבודה שתעריפיה נמוכים (גם עבור מתרגמים נחשבים כמנור), משרה קבועה היכנסה היא תסריט רצוי, ומנור החל לעבוד כעורך של הוצאת הספרים של סל תר-בות ארצי. במשך שש שנים, בין 2006 ל-2012, הוא ערך חוברות על אמנות פלסטית, קולנוע, ספרות וכדומה, שהיו מיועדות למורים. אחר כך לימד כמורה מן החוץ קורסים של סמסטר או שניים במסודות שונים - אוניברסיטת תל-אביב, האוניברסיטה הפתוחה ואוניברסיטת בן גוריון - והוביל, ועדיין, סדנאות לכתיבת שירה, למשל בבית הספר "סדנאות הבית" של אשכול נבו ואורית גידלי. כל אלה יחד, מטבע הדברים, היו ועדיין פלטפורמה משובחת לה-פצת תפישתו התרבותית.

כמקביל, בין 2010 ל-2014, הגיש עם רונה קינן ואחר כך עם אחותה, שלומציון קינן, את תוכנית הלילה "ציפורי לילה מתפייטות" בגלי צה"ל. זו היתה תוכנית פופולרית,

והפופולריות הרבה שלה הוכילה אותו לש-חזר את הפורמט של שיחה על ספרות ועל שירה בשילוב מוזיקה גם ערבים ספרותיים כמוסדות תרבות שונים ככית אביחי בירוש-לים וצוותא בתל אביב. כך הוא מרבה לשתף פעולה עם מוזיקאים וזמרים, בהם שלומי שכן, רונה קינן, מאור כהן, אסף אמדורסקי, שאף הלחינו משיריו. בין לבין גם עשה דוקטורט שהוקדש לתיאוריה של תרגום שירה מצרפ-תית לעברית.

לפני כשמונה שנים, אחרי ששב חיזר על פתחים כדי לממן את גיליונות "הו!", הפך כתב העת לעמותה וכשש השנים האחרונות הוא נתמך על ידי מפעל הפיס ומשרד הת-רבות. ב"הו!" הוא נתן כמה לכותבים שלא פעם גם ערך אחר כך את ספריהם, למשל משוררים צעירים כעומר ולדמן ועומרי לבנה, ששיריהם הראשונים והלאה פורסמו ב"הו!" וספרי הבכורה של שניהם יצאו בהוצאת הקי-בוץ המאוחד, שבה הוא עובד כעורך. זכיותו בפרסים כממלהן השנים הללו (למשל פרס ראש הממשלה ליצירה ב-2007 ופרס טשר-ניחובסקי לתרגומיו מצרפתית ב-2008) העלו אותו למדרגת פרסונה כענף והפכו אותו עצמו לחבר בוועדות הפרס.

ואלה כדיוק הדברים שמשכו אליו אש. לא מעטים בסצינה רואים כעמלנות הזאת, הממסדית בחלקה, עסקנות פסולה, כוונת-נוגדת לכאורה ל"רוח המשורר", אף שגם אלתרמן וכיאליק לא משכו ידם משכמותה. אחרים מדברים על הקידום העצמי. הן המת-פעלים והן הסולדים לא יכחישו את תרומתו של מנור כמתרגם וכעורך - של "הו!" וגם של ספרי שירה, תחום שלקח על עצמו ביתר שאת בשנים האחרונות. הם יתווכחו על איכותו כמ-שורר - יהיו שישבחו, אחרים יאמרו שיש פער בין היומרה לשירה. אבל הם עשויים לריב ממש כשזה מגיע לפעלנות שלו, למוטת כנ-פיו הרחבה, כולל הממסדית, לקשרים הענפים שיצר, ולחיבור שבו כל אלה במדינה שיש בה הרבה משוררים ומעט פרסים, תקציבים וכבוד. "הוא בולדור מטרופ. הוא חדור מטרה, אבל הוא גם איש שלא סולד ממתס, הוא רוצה הכרה ממסדית ועובד בשבילה. הרבה אנשים אוהבים לחשוב על עצמם כעל מי שבאים מהשוליים, חשדנים כלפי מנגנונים וכיום להם. הוא לא בא משם, הוא תמיד עבד דרך הממסד ויש בו משהו מפא-ניק", מסביר אדם מוכר בתחום הספרות, משתמש במלה שאחר כך תחזור גם אצל מבקר אחר. "האיש הוא עילוי בתחומו, גם כמתרגם, כעורך כתב-עת, פרויקטור שרוצה להוציא לאור זכרים. הבעיה היא הדיל שהוא מציע: אי אפשר להיות ליד דורי ולא להיות כפוף לדורי, במר-בנים הרעים מחד והמפרים מאוד מאידך שיש לדבר", הוא מוסיף ומתכוון לכך שבחסות של מנור יש אופק מעצים שחשיפה יפה לצדו, ומצד אחר ייתכן שהדומיננטיות שלו תכתוב את המשך הדרך של בן/בת החסות.

"יש טינה כלפי דורי, בגלל שהוא תמנון ועסקן", חורך אדם מוכר אחר. "דורי הוא תע-שייה שלמה והוא עובד. יש לו טעם ספרותי מסוים והוא מקדם אנשים שמתאימים לטעם הזה. ובסופו של דבר, זה הגיוני. ואם להודות על האמת ולהתעלם מכך שהרכה מרוכז בידים שלו, הוא גם עושה כך שירות נהדר לשירה. למרות שאין לי ספק שברגע שהוא

יפסיק לערוך את 'הו!' וספרי שירה, ויתמקד רק בכתיבת שירים, יתעניינו בו הרבה פחות, או לא יתעניינו בכלל".

מאחורי הניסוחים המחמיאים-חמצמצים מסתתרת גם ביקורת שנשמעה כעבר וקשורה לחיבור הידוע שבין קשרים, פרסים, כסף, כאשר מנור החל לשבת בוועדות הפרס, הו"ר הספרותית, שרבים מהכותבים בה מוזהים עם "חבורה" ועם כתב עת - יש כעשרה כאלה - התחילה לרחוש שמועות על כך שבתפקיד זה הוא מקדם לכאורה משוררים שפירסם ב"הו!". אלא שזה כארבע שנים מנור נמנע מהשתתפות בוועדות האלה, אפשר שבדיוק בגלל הרחש הזה.

את המשוררים והסופרים המוזהים עם מנור, מכל מקום, טענות כאלה מקוממות, ולא רק משום שבעולם הזה חברויות נקשרות ממילא בגלל טעם ספרותי. "רוב האנשים שפוסקים בשירה יושבים בוועדות פרס", אומרת הרמן, "ואת 'הו!' הוא הקים מדם לבו, הוא רחוק מאוד ממה שאפשר לתאר כ'אדם שיושב במוסדות'".

"הו" היה המקום היחיד שפירסמתי בו בקביעות ונהיה לי ברור שאם אוציא ספר זה יהיה בליווי של דורי, בהדרכתו. לא היה אדם שהשפיע על הדרך שלי בשירה, פחות ספרותית ויותר על דרכי הפרסום, על איפה ואיך שהשירים התפרסמו, יותר מדורי. הוא מיקד אותי, אמר לי איך ספר אמור להיראות, מה צריך לנפות ולמחוק ממנו, שבהרבה מובנים זה חשוב לא פחות מלכ-תובי, אומר ולדמן. אבל

כשמתכלים על מפת השירה מהצד של הפרסים, הוא לא בהכרח נוטה לצד של דורי, ואני מעיד על זה כמי שהגיש מועמדות לפרסים ולמענקים. לא הרגשתי שהעובדה שאני מוזהה עם 'הו!' תרמה לי, כלשון המעטה".

"לדורי יש קשרים. הקשרים האלה הם בשביל עשייה והעשייה היא לא לביתו", אומר גם הסופר מתן חרמוני. "בגיל 18 הוא כבר אסף סביבו חבורה של אנשים שכולם כמעט הפכו למרכזיים בתחום הספרות. ודאי שהוא יושב בוועדות פרסים. מרימים גבה כי הוא עבד בסל תרבות כעורך ההוצאה וזה נחשב למעשה ממסדי ולא אמנותי שכאילו אמור לחבר אותו עם הממסד. דורי עושה הכל בגדול ונשכב על הגדר, מסתובב כמו ברווז במטווח, אבל הוא לא מהאנשים שהסתדרו במשרות נוחות כאוניברסיטאות או במוסד תרבותי גדול".

מנור עצמו, כשהוא נשאל על כך, אומר כי כארבע השנים האחרונות שפט רק בוועדה אחת: ועדת בוסתן של הספרייה הלאומית, המעניקה מלגת כתיבה לסופרים ומשוררים. "בארבע השנים האלה סירבתי להמון ועדות", הוא אומר. "הרגשתי שזה לא נכון. ברגע שיש ועדה לשירה אני מכיר יותר מדי אנשים ופורש. ב-2011 הייתי במשוררים בראשית דרכם" (פרס שמעניק משרד התרבות מאז

2014, ג"א). ישבתי גם בוועדות של ספרי יל-דים, ספרות מופת עברית בהוצאה מחודשת, אבל עובדתית העניין של ועדות שירה הוא לא נכון. אנחנו מדינה ספרותית מאוד קטנה, אנשים נתקלים זה בזה וזה המצב. אני עושה מה שאני יכול כדי להיות מודע לכך. וגם אם אשב בוועדה, לעולם לא יהיה מצב שלא אע-שה גילוי נאות ולא אצא מהחדר כשעוסקים במישהו שאני מכיר".

הוועדה הקצרה אי פעם

אלא שעם כל הכבוד ליציאה מהחדר ולגיי-לוי הנאות, עם רשת קשריו ועיסוקיו, במדינה הספרותית הקטנה הזאת, קצת קשה לו שלא להתקל לפעמים במכרים, וכך קרה שמצא עצמו כעבר בכותרות של ידיעות בעיתונות.

רונה קינן. שותפה לערוייקטים רבים של מנור

נתן זך. בראש המתנגדים למנור

שמעון דזידון. מעריך את העשייה הזו של מנור

הפעם הראשונה היתה ב-2011, כשזכה בפרס לעריכה ספרותית מטעם משרד התרבות. אחד השופטים בוועדה היה פרופ' מנחם פרי ששלוש שנים קודם לכן, ב-2008, כשמנור ישב באותה הוועדה, קיבל פרס למפעל חיים. פרי - שבעצמו עמד במוקד של סיטואציה דומה בעבר, סימן לבעייתיות שהתחום כולו נגוע בה בהכרח - אמר אז שלא ידע שמנור בשופטים ושגם אילו ידע לא היה רואה בזה פגם, שכן אינם מקורבים. ואילו מנור פסל זאת או ואומר היום: "בעניין מנחם פרי, זו היתה הוועדה הכי קצרה שישבתי בה אי פעם כי לאף אחד מאיתנו לא היה ספק שחשיבותו של פרי כעורך, מימי 'סימן קריאה' בשנות השבעים ועד שנות האלפיים, היא אדירה

ושהפרס למפעל חיים נועד בדיוק לאנשים כמוהו. אחר כך הגשתי מועמדות לפרס עריכת כתבי עת על עריכת 'הו!'. לשמחתי הרבה זכיתי. בוועדה ישב פרי - ולי כמוכן לא יכול היה להיות שום מושג מראש שהוא יושב בה - ולצדו פרופ' יגאל שוורץ (שאז כלל לא הכרתי אישית) ופרופ' עוזי שביט, שליווה אותי דרך ארוכה מאוד, עוד מימי 'פראי הרע'. ועדה

מחן חרמוני פורסם ב'הו!' צילום: מרד סגן

ניצה בן ארי יז"ר ועדת פרס עמיתו שהוענק למנור ועבדה עם בן זוגו סקאל צילום: דניאל גולדמן

חנה פרי העניקו פרסים זה לזה צילום: תומר אפלבוואן

רצינית של עורכים משמעותיים, שראו דבר או שניים בחייהם". ארבע שנים אחר כך, בעקבות זכייתו בפ"רס יהודה עמיחי, שוב עלתה טענה לקשרים צולבים: יהודה ויון, מייסד כתב העת "דחק", עורך ומשורר, הכותב גם בעיתון זה, ואינו נמנה עם מעריציו של מנור כלשון המעטה, כתב או לשרת התרבות כי "עננה של סיאוב וחשש ממשי לשחיתות מרחפים מעל הענתק הפרס למר דורי מנור". ויון - שמכתבו התפרסם או ב"ישראל היום" - טען שיש קשר פסול לכאורה בין מנור ובין פרופ' ניצה בן ארי, יז"ר חבר השופטים של הפרס ואז גם היוו המפעל לתרגום ספרות מופת לצדו של המנהל בפועל - בן זוגו של מנור משה סקאל. "לא היה לי מושג שפרופ' ניצה בן ארי נמנית עם השופטים, וכשלאחר הזכייה נודע לי לא ראיתי בזה שום בעיה אתית או אחרת", אומר עכשיו מנור. "ניצה היתה קולגה של בן זוגי עד לפני כשלוש שנים, כשהוא עזב את מרכז הספר והספריות (שכמסגרתו פעל

המפעל לתרגום ספרות מופת). זה קשר רחוק בעליל - לא קרובת משפחה, לא חברה, לא בוסית, לא כפופה - שום דבר שמצדיק יותר מאשר גילוי נאות". גם בן ארי בתורה אומרת דברים דומים. "ויון שלח מכתב שפוסל אותי כחברה בוועדת השיפוט כשישבת בוועדה שנתנה את הפרס לשני משוררים, אחד מהם דורי", היא אומרת. "הוא כתב שיש לי קשר אישי לאשתו של דורי", ביטוי מזעזע. כשאת נבחרת להיות שופטת את נדרשת לגילוי נאות ואני אמרתי מיד שאני מכירה הרבה מהמשוררים באופן אישי כי בתוך עמי אני יושבת, ובמקרה של דורי מנור אני יושבת עם משה סקאל, הוא המנהל ואני היז"ר. טוב מאוד שעשיתי את הגילוי הנאות הזה, כי אחר כך לאיש לא היתה סיבה להתרעם עלי. מה בדיוק שורש הדם הרע שזורם אצל יהודה ויון נגד דורי, אני לא יודעת ולא רוצה להיכנס לזה. זה דברים שתמיד היו ותמיד יהיו".

אבל ויון טען יותר מאשר ל"קשר פסול" בין מנור לבן ארי. במכתבו לשרה הוא גם ציין ארבעה תרגומים של מנור שנתמכו בידי המפעל לתרגום ספרות מופת מאז שסקאל התחיל לעבוד בו ב-2008 ומתוקף תפקידו היה אחראי בין השאר על המנגנון המעביר כספים למימון תרגומים. כאן צריך לציין כי התרגום הראשון של מנור שקיבל את תמיכת המפעל נעשה ב-1997, יותר מע"שור לפני מינויו של סקאל למשרה, כי מנגנון התמיכה מוסדר חוקית ותלוי בהמלצה מקצרי עית של גורם בלתי תלוי, וכי את הכסף העביר המפעל לתרגום ספרות מופת להוצאות לאור לשם מימון פרסומן של קלאסיקות ספרותיות - והן אלו ששילמו למתרגמים את שכרם. של לדבר על כך שאין חולק על כישוריו של מנור - שאף זכה ב-2008 בפרס שטרניחובסקי לתרגומי מופת - כמתרגם. אבל עצם הקרבה הזאת המחישה את הבעייתיות של הרישות והקשרים בשוק הקטן ודל האמצעים הזה.

דורי, זו בוודאי לא היתה הפעם הראשונה שנתקלת בתהייה הזאת. מה יש לך לומר על כך? מנור: "המענק מגיע למור", לא למתרגם. הלוואי שהיה אחרת - זה היה מאפשר לכמה מתרגמים מעולים להישאר במקצוע. כך שעניין של כסף אין פה. יש במופת 'שתי ערכאות' לבחינת תרגום: מומחהיית לשפה הספציפית, שקוראת מול המקור, וראש המפעל, תחילה המייסד המיתולוגי בעז עברון ז"ל ואחר כך פרופ' ניצה בן ארי. משה היה המנהל האדמיניסטרטיבי. בכל פעם שהגיע לבחינה ספר קלאסיקה שתיירגמתי או שהייתי מעורב בתרגומי, משה סר הצדה והשעה את עצמו מכל טיפול בהחלטה. בדיוק כפי שצריכים הדברים להיעשות. שום דרמות שאני יודע עליהן לא היו שם, כי לא היה ספק שהספרים שהוצעו בתרגומי ראויים לקטגוריה של ספר מופת, וגם כבר לא הייתי צריך 'להוכיח' את עצמי כמתרגם טוב בשלב הזה. כאשר משה הגיע למרכז הספר כבר היה לי קילומטרו' ארוך

וגם מוניטין כמתרגם קלאסיקה. כלי תמיכת מופת, לספר שירה או קלאסיקה לא מסחרי פשוט אין סיכוי לראות אור במערכת הספרותית שלנו".

החצר הספרותית

אין ספק שויון הוא ממבקריו החריפים של מנור אבל משיחות עם רבים בענף הספרות, יז"רים ועסקנים, עורכים ומבקרים ומשוררים, נד"מה שבהבדלי סגנון ועוצמה, מנור אכן מעורר לעתים גם התנגדות מאיזה מקור עמוק. "אני מכירה באופן אישי אנשים שיש להם אנטי לעשייה שלו ולמען האמת, אני לא מבינה אותם", אומרת שילה. "מותר שמשוהו לא יהיה לטעמך דורי הוא אדם נחרץ ולא תמיד זה נעים לכל אוזן. הוא גם מצליח ויש קנאה, השאלה היא אם הקנאה מעבירה אותך על דעתך או דור חפת אותך קדימה וכאן יש אנשים שהקנאה וההתנגדות העבירה על דעתם. אמרו עליו דברים אימיים אבל מעולם לא היה להם בסיס". או האם זו רק קנאת סופרים? לא קשה להסיק שהאיש שפרופ' דן מירון ערך את אסופת שיריו'תרגומיו "אמצע הבשר" וכתב באחרית הדבר כי "מבחינה איכותית... שירתו של מנור היא לא פחות מ'מושלמת' - וככן, האיש הזה, על כל קשריו ומפעלותיו, לא מעורר רק פרגון. אבל נדמה שמעבר לכך יש עוד משהו. בין המרואיינים הרבים היו שהו"כירו כי האיש שיצא נגד הטוטאליטריות של מהפכת זך נעשה בעצמו ראש חצר המשליט אהידות. "כעורך של כתב עת שהוא הצליח להוציא בקביעות, וזה לא דבר של מה בכך, הוא לקח את זה לכיוון שזה סובב סביבו, סביב טעמו", מנתח ציפר. "עורך טוב הוא אמנם בעל טעם מובהק, אבל היום זה לא מקובל כי כולם מאמינים בפולרליזם וגיוון". אחרים מדברים בהקשר הזה פחות על מג"מות ויותר על הדמות עצמה, חושפים כך את הדינמיקה של הסצינה כולה. "הזמנו את דורי לפעולות שלנו, שיתפנו איתו פעולה, אבל זה לא היה הדדי", אומר קולגה של מנור שלא נמנה עם אנשי 'הו!'. "הזמנו אותך לפסטיבל, ולך יש תוכנית לילית ברדיו, לא תיתן לנו במה? ראינו את זה בהמון הזדמנויות. יצאנו מנקודת הנחה שהוא בונה לעצמו חצר ספ"כוח, דואג לעצמו. הוא יוצר לעצמו חצר ספ"רותית, כמו מין סביבה של רב, ויודע לדחות את מי שלא מאמין באג'נדה שלו. אני מבין שזו דרכו להתקדם בעולם הספרות. מי שעושה מפעלים ספרותיים הוא מבורך ופועל תחת לחצים שאנחנו לא מעלים בדעתנו, ולכן גם עלול לא לראות את האיכויות אצל הקולגות שלו או לראות אותם לא כפרטנרים אלא כאויבים". ויון, לצד דחייה מוחלטת של מנור כמשור"ר, מדבר על קידום אישי מסוג אחר. "הו!", הוא טוען, "נהיה לכתב עת של אנשים עם הרבה לייקים בפייסבוק, לא נותר זכר למ'שנה הפואטית שהם הציגו בהתחלה, שגם אם לא מסכימים איתה, אי אפשר להקל ראש בה ובניסיון שהיה בה". ואילו מבקר השירה טינו מוסקוביץ, גם הוא אינו מחוככי שירתו של מנור, כשהוא נשאל למה מי שלא אוהב את מנור שונא אותו, מדבר על עוד פן. "הוא יודע את המלאכה ויש מעט מאוד אנשים שיודעים וזה מרשים הרבה אני שים", הוא אומר. "אחרים מזהים דיסוננס בין

החשיבות העצמית ובין מה שמתפרש אצלם כגורפומניה וזה מעורר בהם את הרגש הקיצוני ההפוך. אנחנו לא טוקבקיסטים, מעניין אותי מה הוא עושה".

מהצד האחר, המשורר והמתרגם שמעון בוגולו, שפירסם בעבר גם ב'הו!', מעריך את העשייה האינסופית, הכרוכה גם בהחצנה. "למה מרימים עליו גבות? מפני שהוא דמות שעושה דברים וכשאתה עושה דברים ובצורה מוחצנת - ואני חושב שנכון לעשות כך - מן הסתם זה מעורר אנטגוניזם באנשים מסוימים", הוא אומר. "לי עצמי יש הערכה והשגות, אבל דבר אחד אני יכול להגיד: בארץ הזאת, שהיא כל כך קשה ליוצרים, האיש עושה את מה שהוא עושה ולא מרוויח מזה כלום, אולי שם וסיפוק אישי. זו עבודה קשה וברוכה וכל מי שעושה דבר כזה אני מחבק אותו. או הוא הביא איתו את הורם של האלטרמניום עם כל המשקלים האלה, דבר שגרם לאנשים לגחך או להרים אף. לי אישית לא היתה בעיה. אני מחבק אותו ואת העשייה הבלתי פוסקת שלו ב'הו!'. להיות עורך של כתב עת במשך שנים זה נורא נורא קשה וזה ראוי להערכה, במיוחד למי שמכיר את התחום הזה וכמה שצריך לכ"ת רגליים, להתחנן, להיות בחוסר דאות. זה מעייף ואם יש אנשים שלא אומרים ונאש, מה אפשר לעשות חוץ מלתת להם נשיקה על המ"צח? אני לא הייתי יכול לעשות את זה. צריך להיות נושאת מטוסים, לשוט, לקחת מטוסים על הגב ולהתנהל כאילו לא אכפת מכלום". ואולי התשובה היא שילוב של הכל. בענף הספרות הישראלי, הסובל דרך קבע מעוני וממיעוט משאבים וקהל קוראים, מהעד כמות ותהילה, לעתים קרובות מדי הצלחה של אחד, זכייה במענק או בפרס, פירושה כישלונו של אחר. כסביבה כזו עלולות להפוך הצלחה עקבית המלווה בשביעות רצון עצמית, קשרים ופרסום, להתנהלות מעוררת ביקורת. את מנור עצמו שום דבר מזה לא מפתיע, אבל יש לו עוד השערה: "מימימי הראשון, מהרגע שהתחלתי לפעול, אף פעם לא הסת"פתי בלהיות רק משורר נייד ונידח, תמיד חנכתי גם את כוכב העורך והפעיל בתרבות. כשאני מאמין במישהו אני נאבק בשלילו ונותן לו בית, ב'הו! או בדרכים אחרות. יש אנשים שקשה להם להיות מי שאני לא מאמין בהם. לא צריך להקל בזה ראש, להיות פעיל כזה ועורך זה למשוך אש. אף פעם לא השתייכתי לקבוצה או למנטור ולא היה לי גב מהבחינה הזאת. מאז ומעולם המודלים שלי היו תמיד אחרים. ויש כאן גם עניין מגדרי. בשנות התשעים, בשנות האלפיים המוקדמות, וגם היום, שוב ושוב נתקלתי בכל מיני ביקורות שהן הומופוביה מוסווית. בזמנו, בשנות התשעים, היה מנחם בן שהיה אובססיבי לגבי. כותרת אחד הטורים שלו עלי היתה משכב זכר או משכב בהמה. ירם ברונובסקי המנוח כתב עלי דברים מדהימים אבל הסתייג מהדמות ההומוסקסואלית שלי. כשאני רואה את השנים החולפות, כשאני מסתכל על האנשים שאני משהם אש, הם זכרי אלפא כמו ויולטיר, גבריאל מוקד ויון שיש להם קושי עם מה שאני מייצג, או אנשים ששלחו טקסטים ל'הו! ונדחו. יש מי שקיבלו את זה באצילות ויש מי שלא. אחרי זה יש מי שלא אוהבים את מה שאני עושה, ולא כולם צריכים לאהוב."